

Magyar Iparművészeti Egyetem Doktori Iskola

Csepregi Sándor:  
Tériség és időbeliség

“Tézisek”

A DLA mestermű és az azt kísérő dolgozat létrehozásának  
legfontosabb szándékai és elvei.

2002

## Tériség és időbeliség

“Tézisek”, A DLA mestermű és az azt kísérő dolgozat létrehozásának legfontosabb szándékai és elvei.

tézis: gör 1. tétel, tantétel 2. vitatétel, bebizonyítandó tétel 3.vmely tudományos mű eredményeinek rövid összefoglalása 4.l.d.thesisz

thesisz gör 1.irod,zene az ütem hangsúlyos része (vö. arszisz) 2. ld tézis

(Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai iadó Budapest, 1986, nyolcadik kiadás, 848-849. Oldal.

Az összegzés és önvallomás megjelölést a fentiek miatt pontosabbnak gondolom. Ennek a többéves - jellemzően vizuális természetű - alkotó munkának és a tanulmánynak, pontosabban esszének úgy láttam neki, hogy megkísérlem a világhoz és a választott hivatásomhoz való viszonyomat rendezetten áttekinteni.

Ezt hangsúlyozottan nem a szakmagyakorlás szintjéhez kötötten kívántam elvégezni! Végeredményt sem ily módon reméltem. “Tudományos felismerés” megalkotására a műfaji sajátosságok miatt sem törekedhettem. Az eredményt elsősorban képi-plasztikai - vizuális, és célzottabban gondolatközlő – (verbális) eszközökkel igyekeztem megragadni és láthatóvá, befogadhatóvá tenni.

A tanultakat, az olvasottakat, a megélt, végigharcolt tervezési munkák tanulságait, a grafikai - és plasztikai munkáim eredményezte felismeréseket, valamint a huszonegy éve folytatott tervező-tanári tapasztalataimat kíséreltem meg összegyűjteni, és vizuálisan valamint fogalmilag is tisztázottan formába önteni. Egy összegzés-féle eredményre törekedtem.

A képi és az írásos anyag (általam szervesnek tartott) együtteséből csak az esszé tartalmaz állításokat és vélekedéseket. Tudományos érvelésre - köztudomásúlag, a képi nyelv alkalmatlan. Gondolatilag-verbálisan, csak egy filozófiai, művészettörténeti, építészettörténeti, fizikai, matematikai, csillagászati, hiedelemtörténeti tudásanyag magasszintű birtoklása esetén vállalkozhatnék úgymond-szakszerű érvelésre majd bizonyításra.

Írásomban a saját “világ-olvasatomat” és a munkámat vezérlő szellemi mozgatórugók együttesét igyekeztem megfogalmazni. Több maradt bene a felvetett kérdés mint szerettem volna. A végére nincs mire hivatkozottan odaírni a klasszikus mondatot: “...quod erat demonstrandum!” – vagyis, hogy “...ezt kellett bebizonyítani!”

Mégis,...

Egy a szakmagyakorlás gyakorlati megfontolásai mellett amúgy is működő, az egyetemi munkámban is vállalható, képviselhető, markánsabban a tér-lényegiségre koncentráció gondolkodás vagy világ-megközelítés sarokpontjait szerettem volna a magam számára megragadni. A tér, avagy csinált műszóval – tériség, bármiféle megnyilvánulása és a legizgalmasabbnak és legredőzöttebbnek tartott emberinek mondott viszonyhalmaz kölcsönösségi és

kapcsolódási pontjai között igyekeztem összefüggéseket teremni.

Az előbbiekhöz csatlakozó értekezés - személyes vélekedések formájában - a térrel, az idővel, és az emberrel kapcsolatos. Ezek "saját-olvasatú" lényegével, egymásba-kapcsolódásaikkal és a hozzájuk fűződő sajátos emberi ( illetve ez esetben személyes), viszonyal kísérel meg foglalkozni mint olyanokkal, amelyek meghatározóak az ember és az őt terek formájában befogadó teljesség, valamint a tudatossággal telt akarat teremtette artikulált téri-rögzítettség, vagyis az építészet viszonyára.

Az esszé a következő vélekedések köré épül fel:

Földi világunk, anyagi és szellemi vonatkozásban egyaránt, szervezesebben együttműködő része a teljességnek mondható világmindenségnek, mint azt a közgondolkodás számon tartja. Földi hasonlattal élve, a láthatatlan, mérhetetlenül kicsiny vírus földrészeken átívelő pusztítást képes véghezvinni az élő szervezetekben. A legújabb fizikai kutatások és feltételezések szerint bizonyos részecskék nem valahol tartózkodnak, hanem jelen vannak az egész univerzumban egyidőben, egyszerre, mindenhol. (...???)

Az ember sajátos nagyságrendet képvisel az univerzumban belül. A galaktikákhoz mérten kifejezhetetlenül kicsiny, míg benne magában galaktikák kavarognak. Mondhatni ő a mindenség középarányosa.

Az ember az őt körülvevő, vagy őt "beágyazó" mindenség "-gel legelsőbbben is egy állandónak gondolható megismerési-válaszadási kölcsönviszonyban áll. Ennek a kölcsönviszonynak az egyik, gondolom leglényegibb meghatározó vonása vagy összetevője, a tér-hez fűződő viszony. Ez egyben az időhöz való kapcsolódást is jelenti. Az érzékszerveink által közvetített benyomások jellemzően és elsősorban téri és időbeli közlésekké formálódnak bennünk. Vélem, hogy a tudatban az időbeliek is téri összefüggésekként jelennek meg.

Elgondolkoztató, hogy "emberemlékezet óta" az időbeliség vonatkozásában a szál-, vagy vonaltermészetű egymásutániság az uralkodó viszonyítási modell. Arisztotelész azonban, és vélhetően nem is Ő először, az idő megnevezéseként Kronosz-t és szférát – vagyis gömböt - említ. Az emberiség szellemtörténete jónéhány példával szolgál a "megelőzte a korát" nevezetű jelenségre. Ez feltételezhetően nem ilyen egyszerű. Magam az idősíkok térszövetét képzelem el a legkönnyebben. A megfejtést nem tudhatom, de feltehető Kísfaludy György fizikussal együtt a kérdés: "...Mi történt holnapután?"...

Érzékszerveink, mintegy pulzáló többrétegű gömböt vonnak körénk. Látásunk folyamatosan nyújtózkodó, finoman remegő, soha meg nem nyugvó, kettős elektronsugárhoz hasonlóan pásztazza a világot. Az így begyűjtött adatok, tapasztalások és észlelések folya-

matos, meg nem szűnő értékelésen esnek át, -úgy gondolom több gondolati síkon is egyszerre-, és összegzésképpen egy világot-ot tartanak életben. Szerintem mindez elsősorban tér-idő képzet formájában jelenik meg a tudatban, majd az érzelmi szint érintése után verbálissá formálódva vált ki racionális válaszokat.

Úgy vélem a világot működtetése természetadta képességünk és általa két jellemző vonatkozás működik a környezettel való kölcsönviszonyban: az észlelés-értékelés, valamint a közlés-irányított információ kettőse.

A "beágyazódásunkról" alkotott képünkhöz nem kizárólag a látható-hallható-tapintható-szagolható és ízlelhető tartományból gyűjtjük csak az adatokat, hanem az anyagfölkötti-, vagy mellettiből is , lefordítani pedig vélem , hogy kétarcúan fordítjuk le mindenképpen.

Minden térből van, a köznapi értelemben szilárdnak gondolt anyag is. A teljesség is pusztán csak tér, a legapróbb részletétől a legnagyobbakig. A személyes belső "térerő" kisugárzása az aura. Az ember személyes "tere", térfoglalása nem ér véget az "anyagi" határfelületén. A mesterségesen kijelölt-épített tereink hasonlóképpen nem az anyagi mezsgyéjén zárulnak. A tér "belülről" és "kívülről" áramlik egymás felé. A forma a "körülölelő" tér. A "belülről" kifelé sugárzó, akaratlagos meghatározottságokkal rendelkező "térenergia" és az őt körülvevő "természetes téri energia" összemetsződésének "tartós", vagy másképpen időlegesen állandósult jelenléte a forma, így például az építészeti forma; míg az építészeti, jellemzően és kinyilvánítottan a tér megfogalmazására irányul.

A térszemléletünk, mondhatni egy sajátosan személyes és egyben közösségi "térkincs". Az ember elsődleges és döntő kapcsolata ezzel az őt körülvevő mindenséggel a térrel-tériséggel kapcsolatos helyes döntéseitől függ, illetve ezen alapszik. E tekintetben három fő szintet különböztethetünk meg :

A végtelenséget befogó nagyságrendet. A saját emberi léptékűt, amely az érzékszerveink által meghatározott burokként vesz körül bennünket és a magunkkal "cipelt" észlelési-értékelési zónát és az abba beleférhető jelent. Ennek a határai a mesterséges intelligencia segédeszközei által az idők folyamán jelentősen kibővültek. - Ez a voltaképpen szakmai szint legalábbis az építészeti tekintetben.

És végül a végtelen kicsi irányába hatolót , ami már ugyanúgy mint az első, intelligenciára és mesterséges intelligenciára támaszkodik a mindkét zónában való közlekedésben.

A térrel való bánásmódhoz kötődő célzatos emberi tevékenység,- az építészeti. Más-hogyan fogalmazva az akaratlagosan történő téralakítás ez; és mint a természetes és mes-

terséges helyek birtokba vétele, újraértelmezése valamint visszaolvasásaként működik. Mindez egyaránt a térhez kötődő sajátos- egyben valószínűleg sajátosan emberi kölcsönviszonyuláson alapszik.

Az építészet mint az emberi működés egyik legsajátosabbika, döntően a racionalitás által meghatározottnak tartott. Az irracionális elem hasonlóan fontos mozzanat a közösségi akarat formálódása és az alkotás folyamata a során. Bizonyíték erre az építészettörténet számtalan jeles példája. Irracionális alatt ez esetben természetesen nem az oktalan, ésszerűtlen, értelmetlen, hanem az "ész feletti, a logikai fogalmakkal ki nem fejezhető" jelentésre gondolok. (Bakos Ferenc: Idegen szavak és kifejezések szótára, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1986.)

A téri -mondhatni építészeti- minőség működése és egyben megítélhetősége valamint a tényleges, "körbe-, vagy bejárható" fizikai valóság között nincsen kizárólagos kapcsolat. Ugyanakkor tudható és természetes, hogy a tér összefüggés-rendje a tér-idő dimenzióban nyilatkozik meg, jóllehet sohasem fogható be a maga teljességében egyszerre. Az építészeti vagy bármely vizuálisan (sőt akár verbálisan) befogadható,-képiesíthető terv, (épület, autó, ruha, kilincs, stb....) ha nem anyagiasul is, kikerülhetetlenül és elsősorban téri összefüggésekről beszél.

Az építészeti terv ugyanúgy építészet mint maga az anyagiasult építészet. A téri minőség, az építészeti "van", alapvetően a "nincs"-ből képezetten, kitapintható gazdagságként jelen lehet akkor is, amikor az anyagi rögzítettség a maga "egyarcúságával" nincs is ott "valójában".

Különösen szép példa erre a nagy francia klasszicista építész Étienne-Louis Boullée (1728-1799) máig ható életműve, amelynek legjelentősebb alkotásai csak tervek maradtak. Az esszé - "Néhány gondolat Louis Boullée Newton emlékművével kapcsolatban. Tépelődés a térről, az időről, és az emberről." - már a címével is tisztelni szeretne előtte.

Végezetül, és "tér-monomániásként" úgy gondolom, hogy amint a zenész valószínűleg mindent zenei módon él meg, úgy az építész mindenhez önkéntelenül is téri képzetet és minőséget kapcsol; mindahhoz, amit tapasztal, amit lát, amit érez, és amit gondol !

Budapesten, 2002. május 16-án, Csepregi Sándor belsőépítész, DLA hallgató.